

**KANKINYS
KANAUNINKAS
VACLOVAS DAMBRAUSKAS,
KURŠENŲ KLEBONAS**

gim. *1878-10-04–

kun. įšv. †1910-06-20

nukankintas †1941-06-24

1941 METŲ BIRŽELIS LIETUVOS PROVINCIOJE

Jonas Kiriliauskas

Kunigo kan. Vaclovo Dambrausko (1878–1941) nužudymo aplinkybės

Straipsnis parašytas panaudojus medžiagą iš rašomos knygos

Šių metų rudenį sukanka 80 metų, kai Kuršėnuose buvo pastatyta Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia, kurią 1933 metų rugsėjo 29 dieną konsekrovo Telšių vyskupas Justinas Staugaitis. Keliomis dienomis vėliau bus galima paminėti ir bažnyčios statytojo Kuršėnų klebono kan. Vaclovo Dambrausko gimimo 135-ąsias metines.

Kaip rašė anuomet dienraštis „Rytas“: „Nepaprastas kunigo V. Dambrausko praktiškas sugebėjimas ir pasišventimas bei geležinė jo energija liko įamžinti ne tiktai didingoje Kuršėnų bažnyčioje, bet reikia tikėtis ir dėkingų parapijiečių širdyse“ (Rytas, 1933-09-27. Nr. 219. p. 5). Dienraščio žurnalistas anuomet buvo įžvalgus, nes nepamiršo kuršėniškiai savo klebono, nes tą atmintį mieste šiandien saugo ne tik bažnyčia, bet ir gatvė pavadinta jo vardu, kuria kaip tik yra ateinama prie bažnyčios.

Kunigui V. Dambrauskui 1934 metais už jo pasišventusią tarnystę parapijai buvo suteiktas garbės kanauninko titulas. 1936 m. jis – jau *parpchi consultores synodales*. 1938 m. jis – *parochus inamovibilis*, tai yra nekliamas iš šios parapijos klebonas. 1934-aisiais tokį titulą turėjo tik 18 Telšių vyskupijos klebonų. Telšių vyskupas J. Staugaitis vertino Kuršėnų parapijos kleboną.

1934 metais birželio 9 dieną vyskupas vizitavo parapiją ir buvo labai iškilmingai priimtas, buvo pastatyta keliolika vartų. Prie pirmųjų laukė visuomeninės organizacijos, valdžios atstovai, orkestras, o prie antrųjų – bažnytinė procesija, kurioje visiems į akis krito gausus angelaičių būrys, papuoštas vienodomis uniformomis. Tuo metu parapijoje gyveno apie 9000 žmonių, veikė per 10 katalikiškų organizacijų (Žemaičių prietelius, 1934-07-08, Nr. 27 P. 3).

Kunigas Vaclovas Dambrauskas gerai jautėsi savo gimtojoje parapijoje. Čia, Svirbučių dvare, **1878 metais spalio 4 dieną jis gimė turtingų valstiečių Antano ir Onos Dambrauskų šeimoje**. Tėvai buvo kilimo iš Varnių valsčiaus. Tų pačių metų spalio 20 d. jį pakrikštijo ilgametis Kuršėnų parapijos klebonas Mykolas Laucevičius, kurį savo raštuose ne kartą yra minėjęs Žemaičių vyskupas M. Valančius (be kita ko, ir „Palangos Juzėje“). Krikštijo medinėje savo statytoje bažnytėlėje, kuri 1915-aisiais, Pirmojo pasaulinio karo mūšių metu, sudegė. Mokėsi V. Dambrauskas Šiauliuose. **Kunigų seminariją baigė ir išventinimus gavo 1910 metų birželio 20 dieną**.

Pirmas paskyrimas buvo į Naujamiesčio parapiją (dab. Panevėžio rajone) vikaru. Klebonas čia buvo prelatas Romualdas Styravičius, lenkomanas. Čia kunigas V. Dambrauskas užsibuvo, ir šioje parapijoje jam dar teko darbuotis tikybos mokytoju Naujamiesčio dviejų klasių mokykloje ir tos pačios parapijos Nauradų kaime veikusioje vadinamoje liaudies mokykloje. Kita kunigavimo vieta buvo Gudžiūnai, o nuo 1922 m. lapkričio mėnesio jis tampa Labūnavos klebonu (Ganytojas, 1923. Nr. 4. P.195). Tačiau čia ilgai neužsibuvo. 1924 metų pabaigoje paskiriamas į gimtąją Kuršėnų parapiją, į kurią atvyko 1925-ųjų pradžioje. Vyskupijos vadovybė neapsiriko, pasirinkdama kunigą V. Dambrauską, nes Kuršėnuose verkiant reikėjo statyti bažnyčią, nes nuo 1915 m., kai buvo pastatyta laikina, niekaip nepavyko pradėti statybų.

Pamatą naujai bažnyčiai bandė išlieti kunigas J. Navickas (Novickis), tačiau pasirodė netinkamas, o vietoj J. Navicko 1923 metų vasario mėnesį atkeltas iš Upytės kunigas A. Tvarionavičius užsakė apie 60 000 plytų. Bet jos buvo išdegtos nekokybiškai, statymui netiko. Statybos nejudėjo iš vietos. Naujasis klebonas Kuršėnuose statybos reikalus išjudino greitai. 1925 metų lapkričio mėnesį rašo prašymą Šiaulių apskrities valdybai leisti statyti naują bažnyčią ir prašymas mėnesio pabaigoje patenkinamas (LCVA. F. 1622. Ap. 2. B. 141a. L. 1-3).

Prasideda parengiamieji darbai. Kunigas V. Dambrauskas su žemaitišku užsispyrimu nori gauti vieną iš geriausių to meto Lietuvos architektų – profesorių M. Songailą, tačiau šis užsiėmęs svarbiais projektais Kaune. Tada tenka tenkintis mažiau garsiu, bet jau gana patyrusiu inžinieriumi G. Gumeniuku. Statybos darbai prasidėjo 1927 metais. Pradinė sąmata buvo numatyta 560 tūkstančių litų, bet V. Dambrauskui, kuris pats vedė visus statybos darbus, pavyko pastatyti už 250 tūkstančių litų. Kaip jau buvo minėta, statybos buvo baigtos 1933 metų rudenį.

Reikia paminėti dar visuomeninę kunigo V. Dambrausko veiklą. Vos tik atvykęs į Kuršėnus, jis įkūrė Ūkininkų sąjungos skyrių Kuršėnuose, buvo Vytauto didžiojo komiteto Kuršėnų skyriaus pirmininkas, Lietuvos pasaulinių Tretininkų kongresijos narys. Kadangi globojo neturtingus mokinius, tai buvo renkamas į Kuršėnų pradinės mokyklos tėvų komitetą, 1934 metais tautininkų valdžia neleido jo rinkti, net kandidatūros nesvarstė (Žemaičių prietelius, 1934-11-18. Nr. 46. P. 3).

Tačiau silpnėjant tautininkų režimui katalikiškos organizacijos Kuršėnuose, globojamos klebono, vėl ėmė aktyviai veikti. 1938 metais įvyko Angelaičių organizacijos kongreselis. 1940 metų pradžioje – Pavasarininkų rajono konferencija, kurioje dvasios vadu perrinktas kunigas kan. V. Dambrauskas. Kovo mėnesį įvyko naujai įsisteigusios Lietuvos katalikų moterų organizacijos rajoninė konferencija. Tačiau klebonui V. Dambrauskui ne viskas patiko jo gimtojoje parapijoje. Nors per 1939 metų Telšių vyskupo vizitaciją džiaugėsi, kad parapijoje daug gerų praktikuojančių katalikų, tačiau atsirado nemažas skaičius išsiskyrusių, susidėjusių be Santuokos sakramento gyvenančių žmonių, jaunimas vis rečiau belanko bažnyčią, rinkdamasis alkoholį (Žemaičių prietelius, 1939-05-11 Nr. 19. P. 4).

Sovietinė okupacija ir aneksija, kaip ir daugeliui Lietuvos žmonių, V. Dambrauskui buvo didelis moralinis smūgis ateities perspektyvoms, siekiams, idealams. 1941 metų birželio 14 dienos trėmimai klebono nepalietė, nors vietiniai sovietų valdžios kūrėjai nekentė jo. Išstremti buvo Kuršėnų miestelio viršaitis, sekretorius mokyklos vedėjas, kiti aktyvesni nepriklausomos Lietuvos visuomenės veikėjai.

Prasidėjęs Vokietijos ir SSRS karas ir kitą dieną sukilimas, suteikė vilties, kad bus nusikratyta įgriusios okupacijos.

Kuršėnų miestelyje (miesto teisės buvo suteiktos 1947 m. – mano J. K.) ir apylinkėse susiorganizavo sukilėlių būrys, kurį sudarė apie 70 vyrų, jiems vadovavo Antanas Petkus (Šiaulių getas: kalinių sąrašai 1942. V., 2002. P. 58). Tačiau sukilėliams buvo sudėtinga veikti, nes jie buvo prastai ginkluoti, o per Kuršėnus traukėsi sovietinė kariuomenė, Gruževskio dvare veikė karinė komendantūra, budėjo milicija ir sovietiniai aktyvistai.

Jėgos buvo nelygios. Sukilėliai Kuršėnus užėmė tik birželio 25 dienos pabaigoje arba birželio 26 dieną. Vokiečių aviacija Kuršėnus, Pavenčių geležinkelio stotį bombardavo jau pirmą karo dieną, buvo užmuštų ir sužeistų. Žmonės traukėsi iš miestelio į apylinkės kaimus. Kunigas Vaclovas Dambrauskas pasiliko miestelyje vykdyti savo pareigų, nors savo pagalbininkams, vikarams leido pasitraukti. Aukojo Mišias, laidojo žuvusiuosius. Artėjant vokiečių kariuomenei, sovietiniai aktyvistai, vadovaujami Kuršėnų valsčiaus partijos sekretoriaus J. Stupuro, nusprendė trauktis iš Kuršėnų birželio 25-osios vakare. Prieš tai jiems kilo įtarimas, kad klebonas V. Dambrauskas organizuoja sukilėlių būrį ir yra jų vadas, todėl vietos milicininkai jį suėmė ir nuvedė į sovietinių aktyvistų būstinę, kur jų buvo tardomas, o po to „kad būtų išvengta nereikalingų žmonių aukų klebonas buvo perduotas kariškiams“ (LYA. F. 3377. Ap. 46. B. 654. L.6.).

Birželio 29 dieną atsitiktinai, norėdami užkasti bombos užmuštą arkli, žmonės gilino Gruževskio parke bombos išraustą duobę ir joje aptiko klebono V. Dambrausko ir ūkininko iš Vozbūčių kaimo Kuršėnų valsčiaus K. Pieškaus kūnus. Abu vyrai prieš mirtį buvo žiauriai kankinami. K. Pieškui buvo nukirsti abiejų rankų pirštai, išbadytos akys ir subadyta durtuvu ar peiliu krūtinė. O Kuršėnų klebonas buvo rastas: „...J. Prunskio knygoje, abėcėliniame 1941 metais Lietuvoje nužudytų žmonių sąrašė, ties kanauninku klebonu V. Dambrausku, randame tokį įrašą, tarsi padarytą iš teisminės ekspertizės dokumentų: „... nukankintas: akys išbadytos, rankos išlaužtos ir nušautos“...“ (J. Prunskis. Lietuva bolševikų okupacijoje. Čikaga. 1979. P. 201)

1941-06-30 visas miestelis laidojo kleboną bažnyčios šventoriuje. 1989 metais Šiaulių rajono prokuratūra iškėlė baudžiamąją bylą dėl kunigo Vaclovo Dambrausko nužudymo. Buvo apklausta nemažai žmonių. Iš gyvų likusių to meto sovietinių veikėjų buvo tik Šeinė Mankovaitė. Apklaustieji, kaip prie nužudymo galimai prisidėjusius (suėmė, varė į partijos aktyvo būstinę, tardė, perdavė karo komendantūrai tuo pasmerkdamai kankinamai mirčiai) išvardijo vietinius aktyvistus: Justą Stupurą, Šeinę Mankovaitę-Rudmaną, milicininkus – Kasperavičių, Mockų, Kubilių, Damanskį, Rimkų, Katilių ir kt. Buvo nurodomas ir karo komendantas Dobrokis (Dobrickis, Dobryckis) ar nacionalizuoto Gruževskio dvaro komisaras, beje, Š. Mankovaitė prokuratūrai duodama parodymus rašė, jog kelionėje į Rytus Dobrokis jai gyrėsi, kad nušovęs V. Dambrauską.

Dabar sunku pasakyti, kaip iš tikrųjų buvo, nes jokių dokumentų apie tardymą, nuosprendį ir panašiai nėra išlikę. Byla 1989-03-30 buvo nutraukta, nes „... (nuo) minėtų įvykių praėjo 48 metai ir nėra galimybės nustatyti įvykius. Tai laikytina aplinkybėmis, darančiomis bylą negalimą...“

P. S. Jubiliejiniais 2000 m. gegužės 7 dieną Romoje, prie Koliziejaus, popiežius Jonas Paulius II vadovavo ekumeninėms pamaldoms, kuriomis paminėtas XX a. tikėjimo liudytojų atminimas. Pamaldomis siekta pagerbti visus įvairių konfesijų XX a. tikėjimo kankinius, neapsiribojant sąrašuose išvardintais asmenimis. Specialios Vatikano komisijos sudarytame sąrašė buvo daugiau kaip 12 tūkst. krikščionių iš viso pasaulio.

Į Bažnyčios martirologą (kankinių sąrašą) buvo įrašyta ir 114 tikėjimo liudytojų iš Lietuvos, gyvybės kaina paliudijusių ištikimybę Evangelijai. XX a. tikėjimo liudytojų paminėjimas nebuvo susijęs su įtrauktų į sąrašą asmenų skelbimu

palaimintaisiais ar šventaisiais. Šitame sąrašė yra ir Kuršėnų klebono kanauninko Vaclovo Dambrausko pavardė.

[Bernardinai.lt](http://www.bernardinai.lt)

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-06-27-jonas-kiriliauskas-1941-metu-birzelis-lietuvos-provincijoje/103112>

KURŠĖNŲ BAŽNYČIOS STATYBA IR KLEBONAS KANAUNINKAS VACLOVAS DAMBRAUSKAS

2013 m. birželio 28 d.

Jonas KIRILIAUSKAS

BAŽNYČIA. Taip dabar atrodo Kuršėnų bažnyčia, praėjus aštuoniasdešimčiai metų nuo jos pastatymo. Vytauto Kirkučio nuotr..

Birželio 23 dieną Kuršėnuose paminėtas Kuršėnų Jono Krikštytojo bažnyčios mūrinio pastato statybos aštuoniasdešimtmetis. Prisimintas ir jo statytojas – tragiško likimo klebonas Vaclovas Dambrauskas (1878-1941), kurio 135-ąsias gimimo metines reikėtų minėti šių metų spalio 4 dieną.

Spausdiname istoriko Jono Kiriliausko straipsnį apie kai kurias mažiau žinomas bažnyčios statybos aplinkybes bei kunigo klebono Vaclovo Dambrausko sugebėjimą siekti savo tikslo ir sutelkti kuršėniškius šiam sudėtingam ir nelengvam darbui.

Klebonas sutelkė parapiją

Kunigas Vaclovas Dambrauskas 1925 metų pradžioje atvykęs į gimtąją parapiją į Kuršėnus iš Labūnavos parapijos (Kėdainių rajonas) iš karto matė situaciją su bažnyčia esant ne kokią. Jo pirmtakams nepavykus pradėti statybų, reikėjo imtis to darbo rimčiau, atsakingiau ir greičiau.

Sprendžiant pagal Kuršėnų bažnytinėse knygosė rastus 1925 m. vasario 15 dieną pirmus įrašus, apsižiūrėjus, apsipratus, ir įvertinus esamą situaciją, pasvėrus galimybes, pasitarus su bendruomene, su valdžia rudenio buvo apsispręsta.

Lapkričio pirmos dienos data yra ant prašymo Šiaulių apskrities valdybai leisti statyti naują bažnyčią. Labai greitai – 1925 metų lapkričio 26 dieną – leidimas statyti duotas.

V. Dambrauskas bažnyčios projektą norėjo užsakyti pas vieną garsiausių to meto Kauno architektų, profesorių Mykolą Songailą. Tačiau tuo metu jis buvo užimtas. Tuomet jis kreipėsi į mažiau garsų, bet patyrusį specialistą – inžinierių Grigorijų Gumeniuką, baigusį inžinerinį institutą Rusijoje, dirbusį Kauno karo butų skyriaus architektu inžinieriumi. Tuo metu jis jau buvo pakankamai patyręs architektas, nuo 1920 metų užsiiminėjęs privačiais darbais ir Vilniuje, ir Kaune. Nuo 1926 metų vasario 11 dienos G. Gumeniukas pradėjo dirbti Šiaulių apskrities

techniku. (P. Spurgevičius. Kuršėnų Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia// Kuršėnai. Klaipėda, 2003. P. 63-64.).

Kadangi Lietuvos vidaus reikalų ministerija ir Lietuvos Atstatymo komisariatas 1925 m. lapkričio 25 dieną jo projektą patvirtino su pastaba, kad bažnyčia bus statoma išnaudojant likusį senąjį bokštą (P. Spurgevičius. Kuršėnų Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia// Kuršėnai. Klaipėda, 2003. P. 63-64.), galime manyti, kad R. Gumeniukas turėjo projektą jau pasirengęs, nes klebonas V. Dambrauskas pirma buvo susiderinęs su galimu architektu ir tik tada kreipėsi leidimo statyti, nes leidimas statyboms buvo gautas viena diena vėliau negu patvirtintas projektas.

P. Spurgevičius apie bažnyčios projektą rašė: „G. Gumeniuko projektas pratęsė ir išplėtojo Lietuvos sakralinėje architektūroje vyravusią neogotiką ir jungė su kitais stiliais. Jos reikšmę iškelė Vidurio Europos romantizmo menininkai. Architektūros teoretikai laikė senąją gotiką tobuliausia forma, įkūnijančia krikščionybės idealą. Tačiau meno kūriniai nepakartojami, todėl romantikai kūrė vaizdą intelektu: unifikuotomis formomis, griežta ir racionali tvarka. Tam tikslui buvo paruošti brėžiniai, detalių katalogai, kurie tarnavo prototipais tolesniems projektams. Tai ryškiai atsispindi ir naujosios bažnyčios viduje (P. Spurgevičius. Kuršėnų Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia// Kuršėnai. Klaipėda., 2003. P. 63-64).

Bažnyčiai statyti pirminė sąmata buvo numatyta apie 560 tūkstančių litų. Milžiniška suma aniams laikams. Klebonas valdė apie 60 ha ūkį, kuriame buvo auginami javai, cukriniai runkeliai, bet iš ūkio tokios pinigų sumos nesurinksi per šešetą metų.

Tačiau kunigas V. Dambrauskas buvo charakterizuojamas, kaip praktiškas ir gebantis siekti tikslų žmogus. Jam pavyko maksimaliai sutelkti parapiją.

P pinigų aukojų ir Prezidentas

Statybos prasidėjo 1927 metais. Dirbama buvo labai intensyviai, mūro darbai baigti 1929 metais. (Gražioji Lietuva. Kuršėnai // Ūkininko patarėjas, 1932. Nr. 51. P. 11).

Tokie statybos tempai galėjo turėti ir teigiamą impulsą galimiems aukotojams. Didelę reklamą statyboms padarė asmeninė Prezidento A. Smetonos auka, jis skyrė keletą tūkstančių litų. (V. Vitkauskas. Ir A. Smetona aukojų Kuršėnų bažnyčiai // Šiaulių kraštas. 1993-11-27).

Kuršėnų šaulių organizacija rengė šeimų vakarą, kuriame rinko lėšas bažnyčios statybai. Lėšos renkamos ne tik Mišių metu, klebonas organizavo anuomet populiarias loterijas, kuriose tikintieji aktyviai dalyvavo, nes tuščių bilietų beveik nebuvo. Laimėjimai buvo simboliniai: pieštukai, trintukai, rožančius.

Istorikas R. Tamošaitis buvo aptikęs ir lankstinuką, skirtą bažnyčios statybai, kuriame pavaizduotas naujos bažnyčios projektas. Taip pat išleistas ir atvirukas, kurį gaudavo kiekvienas, paaukojęs bažnyčios statybai.

Lankstinuke buvo įdėtas eilėraštis, įtikinamai prašantis aukoti. Štai kelios eilutės: „Kas statyt bažnyčiai duos,/ Turto susikraus danguos./ Nes bažnyčia, kaip žinai,/ Yra Viešpaties namai./ Koks laimingas tas žmogus,/ Dievas jam dėkingas bus...“

Statybos metu kunigas V. Dambrauskas disponavo didelėmis lėšomis. Tik įsilingavus statyboms, 1929 metais jis nusipirko automobilį „Christler“, kurio kaina galėjo būti iki 16 000 Lt.

Pastatyta „didelė ir graži bažnyčia“

1933 metų rudenį bažnyčia buvo baigta statyti ir paskelbta konsekavimo data.

Ano meto spauda neapėjo tylomis šio neeilinio Kuršėnų miesteliui įvykio. Tautininkiškos pakraipos „Šiaurės Lietuva“ žinutę įdėjo gerokai prieš būsimą renginį, ir buvo ko gero anksčiausiai pranešę šią žinią – 1933-09-17. Buvo pabrėžiama, kad „į iškilmes yra kviečiama Respublikos Prezidentas p. A. Smetona,

Arkivyskupas J. Skvireckis, ministerių kabineto nariai ir daug kitų svečių". (Šiaurės Lietuva, 1933-09-17. Nr. 38. P. 1.)

Tačiau nei prezidentas, nei arkivyskupas į iškilmes neatvyko.

Katalikiškos pakraipos dienraštis „Rytas“ (1933-09-27) paskelbė straipsnį „Kuršėnuose pastatyta didelė ir graži bažnyčia“. Pradžioje, informuojama, kad vyks konsekracija: „...Bus tai bene pirmoji tokia didelė bažnyčia Lietuvoje, pastatyta iš gelžbetonio. Jos ilgis – arti 47 metrai, plotis – netoli 26 metrai.

Stilius iš oro – Pabaltijo gotikas, viduje vyrauja klasikas su kitų stilių priemaiša smulkmenose. Cokolis ir penki laiptai prie išlaukių durų yra vienaspalvio tašyto akmens. Viduje ir iš oro bažnyčia išglaistyta paspalvintu cementu. Langai spalvoto stiklo su emblemomis bei pagražinimais pagal menininko Bičiūno projektą. Be p. Bičiūno prie meniško bažnyčios pagražinimo pasidarbavo dar menininkai Pundžius ir Mikšys. Vyriausiasis architektas buvo p. Gumeniukas.

Medinė Kuršėnų bažnyčia sudeginta karo metu, 1915 m. Beliko tik vėliau prie jos pastatytas mūro bokštas. Dabartinę bažnyčią pradėjo statyti dabartinis Kuršėnų klebonas, kun. Vaclovas Dambrauskas, 1927 metais. Pati bažnyčia su visomis smulkmenomis tikrai be vidaus įtaisymų, k. a. altorių, vargonų, suolų, baigta statyti, jos pastatymas truputį pranešė 250 tūkst. litų, nors sąmatoje buvo numatyta, jog jos pastatymas atsieis 560 tūkst. litų! Drįstu sakyti, kad tik kunigas V. Dambrauskas ir tegalėjo pastatyti tokią didelę bažnyčią už tokią palygint mažą sumą...

Katalikiškos pakraipos savaitraštis „Žemaičių prietelius“ jau po iškilmių persispausdino dalį „Ryto“ publikacijos, nuo savęs pridurdamas: „... Bažnyčia tiek iš oro, tiek viduje daro gražų įspūdį. Pagirtina, kad statytojai nežiūrėjo, kad tik pastatyti, bet stengėsi pastatyti jaukią ir gražią bažnyčią. Bažnyčią pakonsekravo J. E. Telšių Vyskupas Justinas Staugaitis. Gražų pamokslą pasakė kun. prel. Borisevičius. Per pietus, kur dalyvavo daug svečių, J. E. Vyskupas ir kiti kalbėjojai išskėlė kunigo klebono nuopelnus ir vargus patirtus šią didelę bažnyčią statant. Parapijiečiams jau neteks vargti ankštoje ir šaltoje šopoje, kurioje iki šiol teko rinktis pamaldoms. Dievui padedant ir patiems remiant aukomis ir darbu, laikui bėgant bus ir viduj reikalingi daiktai įtaisyti. Ne tik klebonas pats visus darbus vedęs vertas pagarbos už tokį amžiną, puikų pastatą, bet ir parapijiečiai, kurie prie jo visomis išgalėmis prisidėjo ir prisidės“ (Nauja bažnyčia// Žemaičių prietelius, 1933 Nr. 40. P. 5.).

1933 metų rugsėjo 29 dieną, per Šv. Mikalojų, Kuršėnuose buvo neišpasakytai didelė šventė. Žmonių suplūdo daug. Kitoje pusėje Ventos tilto, ties p. Gruževskio parku, vyskupo laukė klebonas V. Dambrauskas su pulku baltai aprengtų vaikų, laukė Gruževskis su parapijos dvarininkais, laukė visas miestelis.

Nors bažnyčios vidus dar nebuvo baigtas, bet tai netrukdė aukoti Mišias, išklausyti pamokslo, pasidžiaugti nauja bažnyčia ir pagerbti jos statytoją kunigą Vaclovą Dambrauską, kuris, kaip pažymėjo spauda, „pats vedė visus statybos darbus“.

J. E. Telšių Vyskupas J. Staugaitis šventindamas kun. V. Dambrausko darbus 1934 metais jį pakėlė į garbės kanauninkus, o 1938 metais jis už nuopelnus parapijai jau „parochus inamovibilis“, t. y. nekeliamas iš šios parapijos klebonas.

Susidorojimas su klebonu

Prasidėjo karas, 1941 metų birželio 23 dienos ryte per Lietuvos radiją iš Kauno buvo perskaitytas pranešimas apie sukilimą ir laikinosios vyriausybės sudarymą. Provincijoje esantiems sovietiniams aktyvistams galėjo reikšti tik viena, kad „nacionalistai ir fašistai Lietuvoje pakėlė galvas“, jų terminologija kalbant.

Įtarimai krito ant aktyviųjų nepriklausomos Lietuvos visuomenės ir politinių veikėjų, kurie liko nerepresuoti ir neišstremti per laikotarpį nuo 1940 metų birželio mėnesio vidurio, sovietinės okupacijos pradžios, iki karo pradžios.

Karas išleido susikaupusią neapykantą ir baimę transformuodamas į keršto, revanšo troškimą.

Tardydamas Vaclovą Dambrauską Stupuras pareiškė, kad jis kleboną seniai norėjęs likviduoti ir dabar ta proga atėjusi. Bažnyčios ir jos tarnų sovietų valdžia nekentė, uždarinėjo kunigų seminarijas, ištrėmė per dešimtį kunigų per 1941 m. birželio trėmimus.

Pakankamai įtikinamą (save pateisinti) versiją bendrame Lietuvos kontekste pateikė Šeinė Mankovaitė: „Jis (Dobrokis) smulkiai apie žuvimą (Dambrausko) nepasakojo, bet pasakojo, kad nušovė dėl to, kad kai atsitraukdavo tik raudonosios armijos dalinys, bažnyčia tuoj skambindavo varpais, t.y. duodavo žinią, kad atsitraukė... kad už tai jis nuėjo į bažnyčią, išvedęs kunigą ir ten buvusius klebonijoje žmones „užmušė parke“ (Iš S. Mankovaitės paaiškinimo Šiaulių rajono prokuratūrai.).

R. Žemelis teigė, kad kleboną nužudė už tai, kad pranešė gyventojams apie prasidėjusį karą, arba kad K. Pieškus vienintelis Kuršėnuose turėjo radijo imtuvą ir apie karo pradžią pranešė klebonui, už ką abu ir buvo sušaudyti. Bet K. Pieškus negyveno Kuršėnuose, ir radijo imtuvų Kuršėnuose buvo ne vienas. (Iš R. Žemelio paaiškinimo Šiaulių rajono prokuratūrai.).

Jeigu ir galėjo kas nors, kas turėjo radijo imtuvą, ką nors pranešti, tai tik apie prasidėjusį sukilimą Lietuvoje.

Tas pats liudininkas R. Žemelis dar kalba ir apie pavydą, kurį jautė sovietiniai aktyvistai klebonui. Pavydą, kad šis gyveno pasiturinčiai.

Gal kad sovietiniams aktyvistams V. Dambrauskas buvo įtartinas, nes jis, skirtingai negu Kuršėnų bažnyčios vikarai, nepasitraukė į kaimą ar pas gimines, o atlikinėjo savo pareigas, aukojo mišias, tarsi nieko nevyktų tame karo ir visuotinio sovietinių kolaborantų pasimetimo laike.

Varpų skambinimai vėl gi, mišioms ar laidotuvėms tikinčiam žmogui yra natūralus dalykas, o savo paties šešėlio bijančiam žmogui, kuriam svyla padai, gali sukelti įtarimą, todėl ir ši versija nėra atmestina, kaip ir „priešišku elementų likvidavimas laikinai, galimai okupuotoje teritorijoje“.

Dėl kankinimų ir tyčiojimųsi dabar jau žinome istorijas iš Rainių, Pravieniškių, Panevėžio, Červenės ir kitų vietų. Sadistiškų kankinimų buvo įvykdyta tiek ir tiek, todėl Kuršėnų sovietiniai aktyvistai, čia buvę besitraukiantys kariškiai ir NKVD veikėjai niekuo nėra išskirtiniai.

Kuršėnų klebonas Vaclovas Dambrauskas buvo tapęs centrine miestelio figūra, savo autoritetu, savo darbais, o ne pareigomis, pelnęs žmonių ir bažnytinės hierarchijos pagarbą ir įvertinimą. **Jis savo ramiu elgesiu prasidėjusio karo chaoso metu asmeniniu pavyzdžiu rodė žmonėms, kad reikia laikytis santūrumo ir ramybės, pagal galimybes bandant atlikti savo kasdienes pareigas.**

Toks laikymasis tikrai nekėlė simpatijų sovietinei ir partinei valdžiai ir jos aktyvistams Kuršėnuose, kas ir galėjo būti viena iš susidorojimo priežasčių.

Partinis aktyvas aiškiai žinojo, kad Lietuvoje prasidėjo sukilimas. Juozas Petronis taip komentuoja situaciją: „Prasidėjus karui tą pačią dieną nutrūko ryšys su Šiauliais ir kitais didesniais miestais. Kuršėnuose, vadovaujant partijos sekretoriui Stuporui palaikėme tvarką, teikėme sužeistiems raudonarmiečiams medicinos pagalbą ir maistą. Kilo įtarimas, kad Kuršėnų parapijos klebonas Dambrauskas organizuoja fašistinį kovinį būrį. Jis buvo mūsų milicijos sulaikytas, partkomitete išklaustas ir perduotas kariniam štabui. Tuo buvo išvengta nereikalingų žmonių gyvybių aukų...“ (LYA. F. 3377. Ap. 46. B. 654. L. 6).

Savo lakonišku žodeliu „tuo“ J. Petronis nepasakydamas pasako, kad aktyvistai pasmerkė myriop kleboną V. Dambrauską. Jie nusprendė patys, kad pašalinus vadą, pakriks ir organizacija.

Šeinė Mankovaitė buvo kiek atviresnė, kai liudijo vienoje baudžiamojoje byloje prieš kuršėniškį Gelumbauską, kuris buvo komjaunuolis ir kartu Lietuvos saugumo agentas, perdavinėjęs duomenis apie Kuršėnų komunistus ir komjaunuolius pogrindininkus. Ji apie tas pirmas karo dienas taip rašė: „Iš karto, nuo pirmų karo dienų, mūsų partinė organizacija organizavo apsaugą visų mūsų miesto įmonių. Mūsų aktyvas padėjo milicininkams prižiūrėti tvarką...“ (LYA. F. 3377. Ap. 46. B. 531. L. 9.).

Taigi, aiškiai matome, kad „aktyvas aktyviai dalyvavo“ karo pradžioje miestelyje, „palaikydamas tvarką“ ir kad išvengtų „bereikalingų žmonių aukų“ suėmė ir pasmerkė nužudymui kleboną, kaip galimą sukilimo vadą Kuršėnuose. (LYA. F. 3377. Ap. 46. B. 531. L. 9.).

Buvo nužudytas žmogus todėl, kad „kilo įtarimas“.

Trys šūviai dviem žmonėms

Kas iš tikrųjų vyko tardymo metu ar prie tos bombos išmuštos duobės Kuršėnų parke, niekada tiksliai negalėsime pasakyti. Tačiau žinant, kaip buvo elgiamasi su politiniais kaliniais Rainiuose ir kitose vietose, privalome panagrinėti ir šiuo atveju išdėstyti pasakojimus.

Vienas iš tiesioginių liudininkų Pranas Jasnauskis, o su juo kartu buvęs Zigmas Valuckis girdėjo parke tris šūvius (Iš P. Jasnausko paaiškinimo Šiaulių rajono prokuratūrai).

Trys šūviai dviem žmonėms.

Klebono šeiminkė Valerija Laikūnaitė liudininkei, tuo metu pardavėja dirbusiai Michalinai Balkauskienei, žudikus nurodė keturis – Mockų, Mankovaitę, Butkų ir Stupurą. Pati M. Balkauskienė buvo prie duobės, kai atkasti nužudytųjų palaikai. Ji nurodo, kad „kūnai žiauriai atrodė“ (Iš M. Balkauskienės paaiškinimo Šiaulių rajono prokuratūrai).

Liudininkė Ona Paliliūnienė mini, kad „K. Pieškui buvo nukirsti abiejų rankų pirštai, išbadytos akys ir subadyta durtuvu ar peiliu krūtinė“ (Iš O. Paliliūnienės paaiškinimo Šiaulių rajono prokuratūrai.).

Kita liudininkė, taip pat bendravusi su V. Laikūnaite, Jadvyga Tumienė pasakoja, kad šeiminkė su klebonu kartu buvusi nuvesta į parką, tačiau labai prašiusi ir ją paleidę, įsakydami bėgti neatsigręžiant. Kai jau bėgusi tiltu, išgirdusi šūvius. Ji taip pat mini ten buvusius kariškius, kurie iš jų šaudė nežinanti. (Iš M. Balkauskienės paaiškinimo Šiaulių rajono prokuratūrai.).

Iškastus kūnus (surado birželio 29 d., o laidojo 30 d.) greitai palaidojo, nes buvo vasara, kūnai jau pradėję gesti, todėl niekas nieko detalai netyrė. Klebonas V. Dambrauskas, kai jau buvo pašarvotas kažkieno buvo nufotografuotas.

Karo meto leidinys „Ateitis“ 1944 m. balandžio mėnesio 81 numeryje skelbė informaciją apie 1941 metais nužudytus kunigus, kurio informaciją perspausdino 1989 metų vasarą „Gėlupis“.

Neaišku, kaip buvo renkama informacija tam straipsniui, bet jeigu žurnalistai buvo atvykę į įvykio vietas ir apklausė liudininkus, tada praėjus nepilniems trims metams po žudynių galima manyti, kad ši informacija yra netoli tiesos. Juolab, kad mūsų atveju figūruoja tie patys asmenys, apie kuriuos buvo kalbama, ir 1989 metų prokuratūros apklausti liudininkai.

Pateikiu platesnę citatą: „Prasidėjus karui, vietos gyventojai ir kiti kunigai išsibėgijo į kaimus, o kunigas Dambrauskas pasiliko miestelyje, saugojo bažnyčią, patarnavo likusiems parapijiečiams. Vietos komunistai jo nekentė ir laukė progos atkeršyti. Birželio 25 d. 18 val., jam išėjus iš bažnyčios, vietos komunistai jį suėmė ir nuvarė į Kuršėnų dvarą, kur karo komendanto pareigas ėjo zootechnikas Dobrokis. Jis suimtuosius liepė nuvaryti į kompartijos būstinę Kuršėnuose. Čia buvo komsorgas Justas Stupuras, komunistė žydė Šeinė Monkovaitė, milicininkai Kasperavičius, Mockus, Kubilius, Damanskis, keli vietiniai komunistai ir trys raudonarmiečiai kariškiai – kompartijos sekretorius su

milicininkais nuvyko į kleboniją padaryti kratos ir atvaryti kitus klebonijoje esančius svečius ir kunigus. Po kratos iš klebonijos atsivarė šeiminingą Valeriją Laikūnaitę ir ten buvusius svečius. Stupuras, tardydamas kanauninką Dambrauską, pareiškė, kad jis seniai laukė progos jį likviduoti ir dabar atėjusi ta proga. Tardant visaip iš jo tyčiojosi ir parašė mirties sprendimą. Nuvarė su kitais į Kuršėnų dvaro parką, kitus sustatė į eilę, o kanauninką nusivedė kiek toliau prie lėktuvo išverstos bombos duobės. Pirmiausia į jį šovė žydė Monkovaitė ir pataikė į kojas. Kiti budeliai jį kankino, daužė, durtuvais badė ir pribaidami paleido keletą šūvių. Kitus suimtuosius paleido ir, eidami paskui juos, visaip tyčiojosi. Po šios egzekucijos budeliai susėdo į vežimus ir nuvažiavo Latvijos link. Vokiečių kariuomenei atėjus, kanauninko lavonas buvo iškastas ir palaidotas Kuršėnų bažnyčios šventoriuje" (Bolševikų nukankinti lietuvių kunigai // Gėlupis, 1989-07-28. P.4.)

Kaip matome veikėjai tie patys, bet pasakojimo siužetas skiriasi, neužsimenama apie K. Pieškų, apie tardymą, ką norėjo išgirsti sovietiniai aktyvistai, kodėl buvo daroma klebonijoje krata ir kiti neaiškūs dalykai.

Justas Stupuras buvo Kuršėnų valsčiaus komunistų partijos sekretorius, ne „komsorgas“ nuo 1941 sausio 5 dienos.

J. Prunskio knygoje, abėcėliniame 1941 metais Lietuvoje nužudytų žmonių sąrašė, ties kanauninko klebono Vaclovo Dambrausko pavarde randame tokį įrašą: "... nukankintas: akys išbadytos, rankos išlaužtos ir nušautas". (J. Prunskis. Lietuva bolševikų okupacijoje. Čikaga, 1979. P.201).

ATVIRUKAS: 1933 metais išleistas atvirukas primena, kad rugsėjo 29 dieną buvo konsekruota Kuršėnų bažnyčia.

Dienraštis „Šiaulių kraštas“

<http://skrastas.lt/?data=2013-07-29&rub=1146671142&id=1372230862&pried=2013-06-28>

KANAUNINKAS VACLOVAS DAMBRAUSKAS

1878 - 19 - 1941

Nuo 1925 m. – Kuršėnų klebonas. Prasidėjus karui ir vokiečių lėktuvams numetus keletą bombų ant Kuršėnų, gyventojai, jų tarpe ir kiti kunigai, išbėgo į kaimus, o kan. V. Dambrauskas, nors kitų kunigų ir buvo raginamas bėgti, pasiliko miestelyje, teikė sužeistiesiems sakramentus, laidojo užmuštuosius, saugojo bažnyčią.

Birželio 25 d. 18 val. kan. V. Dambrauskui išėjus iš bažnyčios, šventoriuje jį ir vieną bažnyčios tarną suėmė vietos milicininkai ir raudonarmiečiai, nuvarė į Kuršėnų dvarą, kur karo komendanto pareigas ėjo zootechnikas Bobrickis. Jis suimtuosius įsakė nuvaryti į Kuršėnų kompartijos būstinę.

Ten buvo kompartijos sekretorius Justas Stupuras, komunistė Šeinė Monkovaitė, milicininkai Kasperavičius, Mockus, Kubilius, Damanskis, keli vietiniai bolševikai ir trys raudonarmiečiai karininkai.

Kompartijos sekretorius su milicininkais nuvyko į kleboniją daryti kratos ir atvaryti kitus klebonijoje esančius kunigus bei svečius. Kleboniją milicininkai nuodugniai iškrėtė. Po kratos iš klebonijos atsivarė šeimininkę Valeriją Laikūnaitę ir ten buvusius svečius.

Kompartijos sekretorius J. Stupuras, tardydamas kan. V. Dambrauską, pareiškė, kad jis jau seniai laukė progos, kada būsią galima jį likviduoti ir dabar toji proga pasitaikė. Po tardymo, kurio metu iš kanauninko buvo visaip tyčiojama, paskelbtas mirties nuosprendis ir jis su kitais suimtaisiais išvarytas į Kuršėnų dvaro parką.

Čia suimtuosius sustatė aikštelėje, o kanauninką nuo jų pavedė apie 50 m. prie lėktuvo bombos išmuštos duobės. Į prie duobės pastatytą V. Dambrauską pirmoji artyn priėjusi iš pistoleto šovė Š. Monkovaitė ir pataikė jam į koją. Po to kanauninką ėmė kankinti bolševikai ir milicininkai. Jie jį badė durtuvais, daužė šautuvų buožėmis, galiausiai paleido į jį keletą šūvių.

Nukankintą užkasė lėktuvo bombos išmuštoje duobėje. Nužudę kan. V. Dambrauską, kitus suimtuosius paleido sakydami, kad nesą įsitikinę jų kaltumu. Po šios egzekucijos žudikai susėdo į vežimus ir nuvažiavo Latvijos pusėn. Nužudyto kunigo lavonas buvo iškastas ir palaidotas Kuršėnų bažnyčios šventoriuje.

Kuršėnų miesto parke pastatytas kryžius kun. V. Dambrauskui atminti. Jo vardu Kuršėnuose pavadinta gatvė.

Šaltiniai: *Varnių Žemaičių vyskupystės muziejus:*

<http://www.varniai-museum.lt/index.php?mid=112&art=601&langID=1>

Leidiny apie kun. V. Dambrauską: Kiriliauskas J., Tamošaitis R.,

"Kuršėnų kunigas kanauninkas V. Dambrauskas (1879-1941)".- Kuršėnai, „Alfredo I-kla", 2001, p.59

INTERNETINIS TINKLALAPIS LIETUVOS ŠVENTUMO GARSAS

Kunigas Vaclovas Dambrauskas nuo 1925 metų buvo Kuršėnų klebonas. Jį pažinojo ir jaunas, ir senas kuršėniškis. Kunigo iniciatyva ir rūpesčiu 1927–1933 metais Kuršėnuose buvo pastatyta Romos katalikų bažnyčia, tituluota Šv. Jono Krikštytojo vardu – ji stovi iki šiol. Inžinieriaus S. Gumeniuko suprojektuota

bažnyčia konsekruota 1933 m. rugsėjo 29 dieną per šv. Mykolo atlaidus Telšių vyskupo Justino Staugaičio.

Statant bažnyčią energingas Kuršėnų klebonas tapo pačia ryškiausia figūra miesto gyvenime: aktyviai dalyvavo švietimo ir kultūrinėje veikloje, savo veikla tarsi simbolizuodamas ir bažnyčios padėtį, ir įtaką to meto visuomenėje. Ši veikla ir tapo viena pagrindinių mirties jo priežasčių.

Prasidėjus karui ir vokiečių lėktuvams numetus keletą bombų ant Kuršėnų, gyventojai, tarp jų ir kiti kunigai, išbėgo į kaimus, o kan. V. Dambrauskas, nors kitų kunigų ir buvo raginamas bėgti, pasiliko miestelyje, teikė sužeistiesiems sakramentus, laidojo užmuštuosius, saugojo bažnyčią.

Kitą dieną klebonas kun. V. Dambrauskas, kuriam už nuopelnus buvo suteiktas kanauninko titulas, su Ozbučių kaimo ūkininku Pieškumi, šeimininke Valerija Laikūnaite ir vargonininku Rokniu buvo bažnyčioje. Staiga ten įsiveržė ginkluoti Kuršėnų stribai bei komunistė Šeinė Monkovaitė, juos visus išsivarė lauk ir nusivedė į Grušauskio parką. Parke prie nuo bombos sprogo atsiradusios duobės V. Dambrauską ir Pieškų sušaudė, o kitus paleido.

Kitur rašoma, kad 1941 m. birželio 25 d. 18 val. kan. V. Dambrauskui išėjus iš bažnyčios, šventoriuje jį ir vieną bažnyčios tarną suėmė vietos milicininkai ir raudonarmiečiai, nusivarė į Kuršėnų dvarą, kur karo komendanto pareigas ėjo zootechnikas Bobrickis. Jis suimtuosius įsakė nuvaryti į Kuršėnų kompartijos būstinę. Ten buvo kompartijos sekretorius Justas Stupuras, komunistė Šeinė Monkovaitė, milicininkai Kasperavičius, Mockus, Kubilius, Damanskis, keli vietiniai bolševikai ir trys raudonarmiečiai karininkai. Kompartijos sekretorius su milicininkais nuvyko į kleboniją daryti kratos ir atvaryti kitus klebonijoje esančius kunigus bei svečius. Kleboniją milicininkai nuodugniai iškrėtė. Po kratos iš klebonijos atsivarė šeimininkę Valeriją Laikūnaitę ir ten buvusius svečius. J. Stupuras, tardydamas kan. V. Dambrauską, pareiškė, kad jis jau seniai laukė progos, kada bus galima jį likviduoti, ir dabar toji proga pasitaikė. Po tardymo, kurio metu iš kanauninko buvo tyčiojama, paskelbtas mirties nuosprendis ir jis su kitais suimtais išvarytas į Kuršėnų dvaro parką. Čia suimtuosius sustatė aikštelėje, o kanauninką nuo jų pasivedė apie 50 metrų prie lėktuvo bombos išmuštos duobės. Į prie duobės pastatytą V. Dambrauską priėjusi artyn pirmoji iš pistoleto šovė Šeinė Monkovaitė. Pataikė į koją. Po to kanauninką ėmė kankinti bolševikai ir milicininkai. Jie jį badė durtuvais, daužė šautuvų buožėmis, galiausiai paleido keletą šūvių. Nukankintą užkasė duobėje.

Nužudę kan. Vaclovą Dambrauską kitus suimtuosius paleido sakydami, kad nesą įsitikinę jų kaltumu. Po šios egzekucijos žudikai susėdo į vežimus ir nuvažiavo Latvijos pusėn. Nužudyto kunigo lavonas buvo iškastas ir 1941 m. birželio 30 dieną ir perlaidotas Kuršėnų bažnyčios šventoriuje.

Pokario metais tikintieji kunigo nužudymo vietoje buvo pastatę medinį kryžių, kuris apie 1950 m. buvo nugriautas. 1990 m. kunigo giminaičių Adomaičių šeima iš Akmenės pastatė naują medinį kryžių įtvirtintą akmenyje, kuriame parašyta: „Čia nužudytas 1941 m. birželio 24 d. kanauninkas Vaclovas Dambrauskas, Kuršėnų klebonas.“

Kan. V. Dambrauskui paminklas šventoriuje stovi prie pat bažnyčios sienos. Paminkle parašyta: Aš Viešpaties būste gyvensiu Per amžius ilgiausius (Ps. 22, 6).

Kuršėnų miesto parke pastatytas kryžius kun. V. Dambrauskui atminti, jo vardu pavadinta gatvė.

Jubiliejiniais 2000 m. gegužės 7 dieną Romoje, prie Koliziejaus, popiežius Jonas Paulius II vadovavo ekumeninėms pamaldoms, kuriomis paminėtas XX a. tikėjimo liudytojų atminimas. Pamaldomis siekta pagerbti visus įvairių konfesijų XX a. tikėjimo kankinius, neapsiribojant sąrašuose išvardintais asmenimis. Specialios Vatikano komisijos sudarytame sąrašė buvo daugiau kaip 12 tūkst. krikščionių iš viso pasaulio.

Į Bažnyčios martirologą (kankinių sąrašą) buvo įrašyta ir 114 tikėjimo liudytojų iš Lietuvos, gyvybės kaina paliudijusių ištikimybę Evangelijai. XX a. tikėjimo liudytojų paminėjimas nebuvo susijęs su įtrauktų į sąrašą asmenų skelbimu palaimintaisiais ar šventaisiais. Šitame sąrašė yra ir Kuršėnų klebono kanauninko Vaclovo Dambrausko pavardė.

Informacijos šaltinis:

- Kiriliauskas J., Tamošaitis R., "Kuršėnų kunigas kanauninkas V. Dambrauskas (1879-1941)".- Kuršėnai, „Alfredo I-kla“, 2001, p. 59.
- Aldona Vasiliauskienė, Kunigų kankinių atminimui / XXI amžius, 2011 m. birželio 23 d., Nr. 48 (1928).

<http://angelorum.lt/xxa-tikejimo-liudytojai/vaclovas-dambrauskas-1878-09-21-1910-06-1941-06-25/>